

ВИНИКНЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ 5 ТА 6 ВІЙСЬКОВО-ПОХІДНИХ ТЕЛЕГРАФНИХ
ПАРКІВ В м. КИЄВІ
В'ялець А.В.

Досліджуючи історію розвитку і функціонування Київської фортеці була отримана цікава інформація про військово-технічну діяльність, що відбувалась у фортеці. Так, в результаті наукового пошуку було зібрано відомості про діяльність Військово-похідних телеграфних парків, що існували в Київській фортеці з 1870р. Адже саме вони стали основою для виникнення нового роду військ – військ зв'язку. Тож саме про військово-похідні телеграфи і піде мова у цій статті.

Стрімкий розвиток науки і техніки у ХІХ ст. зумовив виникнення телеграфу, виняткові можливості якого на той час відразу оцінили військові.

Телеграфне сполучення розвивалось стрімкими темпами. В першу чергу телеграфом з столицею поєднувались найбільші міста імперії. На розвиток державного телеграфу великий вплив справляли вимоги військово-стратегічного характеру. Так, початок Кримської війни 1853-56рр. значно прискорив створення мережі телеграфних ліній на головних стратегічних напрямках. В другому півріччі 1854 року була терміново побудована лінія Москва – Київ. Вже в травні 1855 року було закінчено будівництво лінії Київ – Кременчук – Миколаїв – Одеса, а в вересні прийнята в експлуатацію лінія Миколаїв – Перекоп – Сімферополь. Таким чином столиця імперії отримала прямий зв'язок з центром майбутніх військових дій.

В цілому стаціонарна система телеграфного сполучення відповідала вимогам керування державою і армією. Але тільки в мирний час, коли підрозділи знаходились в місцях постійної дислокації. В разі коли армії виступали в похід, в місця, де не було постійних телеграфних ліній, оперативний зв'язок з центром втрачався. Були необхідні мобільні підрозділи, які рухаючись разом з армією мали-б можливість забезпечити постійний зв'язок діючої армії з найближчими стаціонарними лініями, і через них з головним командуванням.

Вже в 1854 році Військове інженерне управління замовило у Відні першу станцію військово-похідного електричного телеграфу, що складалась з двох апаратів Морзе і 16 верст (17.6 км) мідного дроту з шестами, батарей, спеціальних телеграфних карет, та обозу для транспортування майна. Замовляти прийшлося за кордоном, адже власної виробничої бази в Росії тоді не існувало. Випробування цього телеграфного парку проходило у західних прикордонних округах, а потім він був направлений в розпорядження начальника інженерів діючої армії в Севастополь, куди прибув у вересні 1855р. Цей рік можна вважати роком, коли військовий телеграф був вперше використаний в Росії в бойових умовах, в ході Кримської війни.

В 1867 році сформовано Перший зразковий військово-похідний телеграфний парк, який мав в своєму складі 4 офіцерів, 40 нижніх чинів, 8 апаратів Морзе і 35 верст дроту.

1 серпня 1870 року, після розгляду у Військовій раді, іменним Указом імператор затвердив положення, штат та табель для Військово-похідних телеграфних парків. 31 серпня 1870 року цей указ був оголошений по

військовому відомству. Цім указом передбачалось сформувати шість військово-похідних телеграфних парків по штатам мирного часу. В числі інших були 5 і 6 військово-похідні телеграфні парки, місцем постійної дислокації яких був Київ. Фактично парки було сформовано вже 18 жовтня 1870р.

Іменним указом від 15 жовтня (оголошений в наказі по Військовому відомству 17 жовтня 1870р) «О форме обмундирования чинов формируемых вновь военно-походных телеграфных парков» Імператор визначив для них таку саму форму, як і для всіх саперних батальйонів армії. Відмінність полягала в тому, що на червоному полі еполетів і погонів у офіцерів зазначався номер парку, а на погонах нижніх чинів номер парку і над ним знак телеграфного відомства. А вже 16 січня 1871 року новим Указом було визначено, що для більшого визначення офіцерів телеграфних парків від офіцерів саперних батальйонів, на погонах та еполетах мати над номером парку телеграфний знак, встановлений для нижніх чинів цих парків, але срібний та меншого розміру.

В мирний час ВПТП в технічному плані та забезпечення майном підпорядковувалися Головному Інженерному управлінню, а в стройовому й господарському відношенні Начальникам саперних бригад. В військовий час телеграфні парки переходили в підпорядкування Інспектора військових сполучень, а при відрядженні в окремі загони, знаходились в підпорядкуванні командирів цих загонів.

В організаційному плані ВПТП долучались до складу саперних бригад. При цьому командир телеграфного парку призначався Височайшим указом і користувався правами командира окремого батальйону. Всі офіцери телеграфних парків добирались Генеральним інспектором по інженерній частині, переважно з тих, які закінчили курс в Технічному Гальванічному закладі. Нижні чини призначаються по розпорядженню Головного Інженерного управління. З врахуванням того, що власної системи підготовки телеграфістів (сигналістів) в армії не існувало, то особи, які мали бути призначені на посади телеграфістів відряджались до місцевих станцій державного телеграфу для навчання та складання екзамену по програмі для приймання телеграфістів на службу в державний телеграф. Майстри навчались своїм спеціальностям при своїх парках, під наглядом командирів парків, або в найближчих військових частинах.

Згідно штату, в ВПТП було 4 офіцери (командир парку – штаб-офіцер), 63 стройових нижніх чинів (фельдфебель, телеграфісти, унтер-офіцери, рядові), та 28 нестройових нижніх чинів (писарі, фельдшери, столяри, ковалі, обозні та ін.) (разом 95 чол.). Для поповнення парку до військового складу, в мирний час утримувались в безстрокових і строкових відпустках ще 56 чоловік. Слід також зазначити, що нижні чини парку мали на озброєнні тільки револьвери.

В 1873 році 5 та 6 ВПТП увійшли до складу 3 саперної бригади. Судячи з напису на фронтоні фасаду будівлі, «5ТП, 1875 ГОДА», саме в цьому році були збудовані цегляні приміщення для розміщення парку (казарми,

канцелярія, каретні сараї, склади та ін.) біля Башти №5 Нової Печерської фортеці.

13.10.1876 г. - 5 військово-похідний телеграфний парк перейменовано в 5-й Військово-Телеграфний парк, а 6 відповідно в 6-й Військово-Телеграфний парк.

До початку війни з Терцією в 1877 році Російська армія мала вже дев'ять похідних військово-телеграфних парків. Ці парки в ході війни розгорнули 100 телеграфних станцій при 200 телеграфних апаратах. Забезпечили прокладку телеграфних ліній більш ніж в 60 напрямках, проклавши близько 6200км дроту, та близько 37 км підводного кабелю.

Бойова служба Київських військово-польових телеграфних парків, які перебували в діючій армії до самого кінця війни, а по закінченні, в 1878 році повернулись назад до Києва, потребує окремого дослідження та висвітлення в окремій статті. Але варто зауважити, що заслуги 5 та 6 ВТП в тій війні були оцінені по достоїнству. 17.04.1878 г. - паркам пожалувані відзнаки на головні убори з написом «За отличие въ Турецкую войну 1877 и 1878 годовъ».

Система військового телеграфу, що довела свою високу ефективність на війні, в мирний час продовжувала вдосконалюватись. В результаті чергової реформи, 12.05.1883 р. – 5 ВТП був перейменований у 7-й Військово-Телеграфний парк, а 6 ВТП відповідно у 8 Військово-Телеграфний парк. Після розформування Військово-Телеграфних парків і включення їх до складу саперних підрозділів на правах військово-телеграфних рот, 27.08.1894 року 7 Військово-Телеграфний парк включено до складу 5-го Саперного батальйону, а 8 ВТП увійшов до складу 6-го Саперного батальйону. Так закінчилась історія окремих військово-телеграфних парків, що відкрили шлях до створення самостійного виду спеціальних військ – військ зв'язку.

Тепер мова піде про те, що являв собою Військово-телеграфний парк.

Військово-телеграфні парки призначені для влаштування телеграфного сполучення; сполучення головної квартири з лініями державного телеграфу. Також в завдання ВТП входила руйнація як ворожих так і власних ліній зв'язку при відступі.

Для виконання покладених завдань кожному ВТП надавались відповідні засоби для влаштування телеграфного сполучення до 100 верст, а відповідно до числа станційних карет, і для відкриття 6 телеграфних станцій. Кожен телеграфний парк, в разі необхідності, міг бути розділений на 3 самостійні відділення (по 2 станційні карети і матеріалом на 33.3 версти ліній зв'язку в кожному). В кожній кареті знаходилось по 2 телеграфних апарата Морзе, один з яких був стаціонарним, а інший переносний, для влаштування зв'язку в окремих спорудах, палатках чи землянках.

Окрема увага приділялась охороні лінії зв'язку. Для цього командуючий військами призначав кінний конвой з числа легкої кавалерії або казаків. Конвой призначався з розрахунку по одній людині на кожні дві версти дроту, що був у відділенні, тобто 16 рядових при 1 уряднику чи унтер-офіцері. В такому разі для охорони весь парк потребував 3 унтер-офіцерів та 50 рядових. При цьому конвой, призначений до телеграфного парку, не

повинен був змінюватись протягом всього походу, а заміна окремих людей була можлива лише в разі смерті або хвороби.

Широке застосування телеграфу у військах відіграло виняткову роль в управлінні військами. Він не тільки забезпечив можливість передачі інформації та наказів в стислі терміни на великі відстані, але й забезпечив їх документування. Але технічний прогрес не стояв на місці, і наступним вдосконаленням зв'язку було винайдення в 1876р. телефону, який з'явився в Росії вже в 1877р., але це вже зовсім інша історія і предмет для вивчення.

Нажаль, Київська фортеця не отримала власного фортечного телеграфу, так як на той момент вже була фортецею 3 класу, тобто тиловою. Але з моменту виникнення 5 та 6 телеграфні парки базувались саме тут. Історія про їх виникнення та діяльність використовується в екскурсійній діяльності музею.

«Джерела та література»:

1. "Полное собрание законов Российской Империи", издание второе, Том 45 (1870), Часть 2, Закон 48606;
2. «Правила для действия военно-телеграфных парков». С.Петербург, 1876;
3. *В.К. Шенк*, «Инженерные и Железнодорожные войска. Справочная книжка Императорской Главной Квартиры. По 20 Мая 1909 г», С.Петербург, 1909;
4. «История развития войск связи». Военное издательство Министерства обороны СССР. Москва, 1980.

Вялец А.В., заместитель генерального директора Национального историко-архитектурного музея «Киевская крепость», г.Киев

V'yalets A., Deputy Director General National Historical and Architectural Museum "Kyiv fortress", Kiev

«Возникновение и деятельность 5 и 6 военно-походных телеграфных парков в г. Киеве»

«The emergence and activities 5 and 6 military telegraph stocks, Kiev»